

LİZBON ANTLAŞMASI'NIN AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TİCARET POLİTİKASINA ETKİLERİ VE TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI ANTLAŞMASI VAKA ÇALIŞMASI

Dilara SÜLÜN *

Öz

Avrupa BirliĐi içerisinde tek pazarın oluŐturulmasıyla birlikte Birlik içindeki ticaret geniŐlemiŐ ve BirliĐe üye ũlkelerin de zaman içerisinde artması ile gũnümüzde Avrupa BirliĐi, 28 üye ũlkesi ve 500 milyonu aŐkın nũfusu ile dũnyanın en geniŐ siyasi ve ekonomik topluluğu haline gelmiŐtir. Ortak Ticaret Politikası Avrupa BirliĐi'nin geliŐtirdiĐi baŐlıca ortak politikalardan bir tanesidir. Bu politika, AB'ye üye ũlkelerin hem kendi aralarında hem de ũũncũ ũlkelere yœnelik nasıl bir dıŐ ticaret politikası uygulayacaklarını belirler ve izleyecekleri stratejinin temelini oluŐturur. Ortak Ticaret Politikası uzun ve zorlu çalıŐmaların ardından 1 Aralık 2009 tarihinde yũrũrlũĐe giren ‘‘Lizbon AntlaŐması’’ ile BirliĐin mũnhasır yetki alanına alınmıŐtır. Lizbon AntlaŐması Ortak Ticaret Politikasını iŐleyiŐte ulusũstũ bir yapıya taŐımayı œngœrmũ olsa da, bu makalede serbest ticaret antlaŐmaları mũzakerelerinde üye devletlerin farklı duruŐ ve gœrũŐleri olduğu ve bu nedenle ulusũstũ sũre yerine hũkũmetlerarası sũrecin baskın olduğu savunulmaktadır. Halen Avrupa BirliĐi ile Amerika BirleŐik Devletleri arasında mũzakere edilmekte olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı AntlaŐması œzel olarak incelenmiŐ ve gerek mũzakerelerin ūeffaf yũrũtũlmediĐi yœnũndeki eleŐtiriler ve kamuoyu, gerek basına sızan belgeler ve yayınlanan raporlar ve gerek ise bu konuda Avrupa Parlamentosu ũyelerine uyguladığımız anket çalıŐmamızın sonuçları bu savımızı somut bir ūekilde desteklemektedir. Bu alıŐma Lizbon AntlaŐması ile BirliĐin ticaret politikasında tasarlanan ulusũstũ sũreci Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı AntlaŐması merceğinden inceleyerek; Avrupa BirliĐi'nin ticaret politikası sũrecinin farklı iŐleyiŐ ve yœnlerini ortaya koymuŐ ve geniŐ çaplı serbest ticaret ve yatırım antlaŐmaları kapsamında mũnhasır yetkinin Avrupa Komisyonu'nda olmadığını gœstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Ortak Ticaret Politikası, Lizbon Antlaşması, Hükümetlerarasıcılık, TTYO, Doğrudan Yabancı Yatırım*

THE IMPACT OF THE LISBON TREATY ON THE COMMON COMMERCIAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND THE TTIP CASE WORK

Abstract

With the establishment of the single market trade within the European Union expanded and as the EU enlarged with time, the European Union became one of the most important economic and political community of the world with its 28 member countries and a population over 500 million. The Common Commercial Policy is among the principal common policies established by the EU. This policy determines the external trade policy that EU member states apply between themselves and to third countries and forms the basis of the strategies that they would follow. Common Commercial Policy became exclusive competence of the Union with the entry into force of the Lisbon Treaty” that came into force on December 1st 2009 after long and complicated works. Even though the Lisbon Treaty foresaw to carry CCP to a supranational structure in practice, we argue in this article that as member states have different positions and opinions in the negotiations of the Free Trade Agreements, the intergovernmental process is dominant instead of the foreseen supranational process. The Transatlantic Trade and Investment Agreement that is currently being negotiated between the European Union and the United States of America is analysed in particular and either critics regarding the lack of transparency in the negotiations, the public opinion, the reports that leaked in the press or the results of the survey that we conducted with the European Parliament members; these all support concretely our hypothesis. This study analyses the supranational process that was designed for the commercial policy of the Union with the Lisbon Treaty, from the Transatlantic Trade and Investment Partnership perspective and put forth the different functioning and aspects of the common commercial policy and shows that the European Commission does not have exclusive competence within free trade and investment agreements.

Keywords: *European Union, Common Commercial Policy, Lisbon Treaty, Intergovernmentalism, TTIP, Foreign Direct Investment*

Giriş

Bu makalenin amacı, Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği (AB) Ortak Ticaret Politikasına (OTP) getirilen değişikliklerin incelenmesi ve münhasır yetki alanının ulusüstü süreçte tasarlandığı şekilde işlemediğini ortaya koymak ve birçok üye devletin farklı görüş ve duruşlarının önemini göstermektir. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Antlaşması (TTYO) görüşmelerinde süreç ilk olarak Lizbon'da tasarlandığı şekilde “ulusüstü” (supranational) olarak ilerlememekte, aksine hükümetlerarası (intergovernmental) görüş ve engellere takılmaktadır. Nitekim sadece hükümetlerden gelen engellemeler değil, birçok Sivil Toplum Kuruluşu (STK) da şeffaflık konusundaki eksiklikler ve Avrupa standartlarının düşürüleceği konusunda TTYO karşıtı eylem ve protestolarını arttırarak Birliğin ulusüstü sürecini zorlaştırmakta ve hatta zaman zaman tıkamaktadır. Bu makalenin ileri sürdüğü argüman, TTYO konusunda gerek hükümetlerden, STK ve halktan yöneltilen eleştiriler ve gerek ise AB karar mekanizması içinde yaşanan tıkanıklıklar çerçevesinde, Lizbon Antlaşması'nın OTP alanında tasarlanmış olduğu ulusüstü sürecin işlemeyeceği, bunun yerine hükümetlerarası sürecin daha da artacağı ve TTYO Antlaşması'nda, uzun tartışma ve uzlaşma yollarının ardından Avrupa Parlamentosu (AP) ve Avrupa Bakanlar Konseyi'nin onayları alınsa dahi, yine üye devletlerin onaylarının da alınması gerekeceği ve bu onay sürecinin beklenenden daha uzun süreceğidir. Bu argüman Lizbon Antlaşması sonrası yayınlanan akademik güncel literatür, TTYO konusunda AB'de yaşanan protesto ve eleştiriler, basına sızan raporlar ve üye devletlerin önde gelen siyasetçilerinin söylemleri ile TTYO konusunda nihai kararı verecek olan AP üyelerine yönelik gerçekleştirilen anket çalışmamız ile somut bir şekilde desteklenmektedir.

AB, bünyesinde bulundurduğu 28¹ üye ülkesi ve 500 milyonu aşkın nüfusuyla, ticari ürünler bazında dünyanın en büyük ihracatçısı ve ikinci büyük ithalatçısı konumundadır. Ticari hizmetler bazında ise dünyanın birinci ihracatçısı ve ithalatçısı konumundadır. Dünya genelinde 2008 sonrasında yaşanan ekonomik kriz sonrasında AB dış ticaret politikasını daha da geliştirmeyi ve ekonomik anlamda daha da büyümeyi hedeflemiştir. Bu

---

¹ 23 Haziran 2016 tarihinde İngiltere'de gerçekleştirilen AB Referandumu sonucunda halkın %52'si AB'den ayrılma yönünde oy kullanmış olup, Birlikten çıkış süreci resmi olarak 29 Mart 2017 itibarıyla başlatılmıştır.

kapsamda AB'nin ekonomik anlamda daha etkin olabilmek adına ticaret politikasını geliştirmesi için gerekli hareket alanını sağlayan ticaret araçları büyük önem taşımaktadır. AB'nin OTP araçları arasında yer alan Serbest Ticaret Antlaşmaları (STA) da bu kapsamda ön plana çıkmaktadır.

Bu makalede öncelikle Birliğin en önemli politikalarından olan OTP'nin oluşumu kısaca açıklanacak olup, OTP'nin kurumsal çerçevesi ve işleyiş süreci incelenecek ve hükümetlerarasıcılık ve ulusüstücülük paralelinde Konsey ve Komisyon'un ilişkisi ve ağırlıklarına bakılacaktır. Ardından Lizbon Antlaşması ile OTP'ye getirilen değişiklikler incelenecek ve değerlendirilecek, OTP'nin Lizbon Antlaşması sonrasındaki yeni işleyişi incelenirken özellikle "Yatırım" konusunun Avrupa Komisyon'un münhasır yetki alanına dâhil edilmesinin nedenleri ve önemi vurgulanacaktır. Daha sonra TTYO antlaşmasının nasıl başladığı ve müzakerelerin nasıl ilerlediği, müzakereler ile ilgili kamuoyu ve yayınlanan raporlar, üye devletlerin tepkilerine neden olan konular açıklanmaktadır. Ardından TTYO Antlaşması'nda nihai onayı verecek olan AP üyelerine yönelik olarak gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları değerlendirilmektedir. 28 ülkeden toplam 750 milletvekillinden oluşan AP üyelerine hazırlanan söz konusu anket çalışması Fransızca, İngilizce ve Almanca olarak üç dilde hazırlanmış olup, toplam 80 milletvekili tarafından yanıtlanmıştır. Bu anketin amacı, Komisyon'un TTYO Antlaşması ile ilgili uzun soluklu çalışmalarının ardından nihai onayı verecek olan AP üyelerinden; Lizbon Antlaşması, OTP ve TTYO konularındaki görüşlerini ilk ağızdan almak ve görüşlerinin ulusüstü veya hükümetlerarası prensipte mi, daha çok hangi ölçüde olduğunu saptamak olmuştur. Bu çalışmada Avrupa bütünleşme sürecinin OTP alanında üye devletlerin farklı görüş ve duruşlarına ışık tutmaya ve yatırım alanını da kapsayan TTYO gibi büyük Serbest Ticaret Antlaşmalarında (STA) işleyişin hükümetlerarası sürece yöneldiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Ortak Ticaret Politikasının Oluşumu

AB bütünleşmesi çerçevesinde AB ülkeleri dış ticaret politikalarını uyumlaştırmış ve ortak kurallar belirleyerek Birliğin Ortak Ticaret Politikasını oluşturmuştur. Üye devletler üçüncü ülkelere karşı ortak bir politika sürebilmek için ticaret alanında ortak kural ve politika oluşturmuşlardır. OTP'yi düzenleme yetkisi AB'ye verilmiş olup Komisyon, Birliğin başından beri kurucu antlaşmalarda gerekli yetki ve araçlarla donatılmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2010: 1).

Birliğe üye olan ülkeler arasında 1968 yılında Gümrük Birliği (GB), 1992 yılı sonunda ise malların, emeğin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ile birlikte ortak pazar tamamlanmıştır. Üye ülkeler, OTP ve Gümrük Birliği kapsamında, gümrük vergileri, tarifeler, tarife dışı engeller ve kotalar gibi konularda egemenlik yetkilerini Avrupa Komisyonu'na devretmişlerdir. Böylece GB kapsamında hem üye ülkeler arasındaki gümrük vergileri kaldırılmış hem de üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ticaret açısından büyük ölçüde başarılı olmuştur, zira 1958-69 yılları arasında AET ülkeleri arasındaki ticaret dört katına çıkmış ve ilerleyen yıllarda da artmaya devam etmiştir” (Van Der Wee, 1991: 377).

AB'nin Üçüncü Ülkelerle İmzaladığı Antlaşmalar

Avrupa Birliği dünya ticaretindeki payını arttırmak için üçüncü ülkelerle ikili veya çok taraflı antlaşmalar yapmaktadır. AB, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği, Hindistan, Japonya, Latin Amerika ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi birçok ülke ve ülke grupları ile STA müzakereleri yürütmektedir. Bunların yanı sıra, Gürcistan, Moldova ve Ermenistan gibi Doğu Avrupa ve Güney Akdeniz ülkeleri ile de antlaşmalar müzakere edilmektedir. “AB, dünya çapında 200'den fazla STA'ya sahiptir ve bu antlaşmalar küresel ticaretin %35'den fazlasını kapsamaktadır” (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2016: 22).

Avrupa Birliği önümüzdeki 10 – 15 yıl içinde, dünyadaki talebin %90'mın Avrupa dışı kaynaklı olacağını öngörmektedir, bu nedenle Avrupalı işletmelerin yurt dışındaki pazar potansiyellerini arttırmak AB'nin önceliklerinden biridir. Pazar payını artırmanın önemli bir yolu da ana partnerler ile antlaşmalar imzalamaktır. Günümüzde dünya ticaretindeki tarifelerin nispeten düşük olması nedeniyle; ticaret engelleri daha çok gümrük sınırlarının arkasında bulunmaktadır. Bu nedenle AB derin ve kapsamlı STA imzalamayı hedefleyerek hem tarifeleri kaldırmakta hem de hizmetler, yatırım ve kamu ihaleleri dâhil olmak üzere yeni pazar payları elde etmek ve bunların yasal düzenlemelerini tesis etmeyi amaçlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2016).

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) müzakerelerinde yaşanan tıkanıklık sonrasında AB ikili ticaret antlaşmalarını gündeminde ön plana taşımış ve 2000'li yılların sonundan bu yana, Güney Kore (2010'da imzalandı), Japonya ve ABD gibi sanayileşmiş ülkeler ile STA müzakere etmektedir (Orbie ve Kerreemans, 2013: 1). CETA olarak bilinen AB ile Kanada arasında 7 yıl müzakere edilen STA Şubat 2017 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda

onaylanmıştır ancak antlaşmanın ulusal ve yerel parlamentolar tarafından da onaylanması gerekmektedir.

OTP'nin İşleyişi, Hükümetlerarasıcılık ve Ulusüstücülük Paralelinde Konsey ve Komisyon'un İlişkisi ve Ağırlıklarına Bir Bakış

Roma Antlaşması'nın 113. maddesi çerçevesinde AB üyesi ülkeler, uluslararası ticarete ilişkin müzakerelerde AB Komisyonu tarafından temsil edilirler. Buna uygun olarak Komisyon, gerçekleştirilen müzakerelerde, bu alanda yetkin bir Komiteye de (Madde 113 Komitesi) danışmak suretiyle üye ülkeleri temsil etmektedir (Roma Antlaşması, 1957: 41). Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın 133. maddesi (eski 113) nitelikli çoğunluk ile Konsey'in yönlendirmesine tabii olarak Komisyon'a AB'nin dış ticaret ilişkilerini sürdürme yetkisi vermektedir. Madde 300 Komisyon'a uluslararası antlaşma yapma yetkisi vermektedir. AB Antlaşması ile AP'ye uluslararası anlaşmaları kabul etmesi için rıza prosedürü ile daha büyük bir rol vermek için 300. madde değiştirilmiş olsa da, aslen AP halen ticari antlaşmaların dışında tutulmaktaydı; ancak Lizbon Antlaşması ile bu durum değiştirilmiştir. 133. madde Lizbon Antlaşması'nda 207. madde olarak yer almakta olup, 300. madde ise Lizbon Antlaşması'nda 218. madde olarak yer almaktadır (Lizbon Antlaşması, 2007).

133. ve 300. maddenin uygulanması konusunda iki uyuşmazlık durumu hâkim olmuştur; bunlardan ilki Komisyon ile Konsey arasındaki ilişkilerin niteliği ve yönetimi, ikinci ise artan ticaret sorunları ve hızlı değişen uluslararası ticaret gündemi karşısında Komisyon'un yetki kapsamı olmuştur. Her iki durumda da, AB sistemi içindeki ulusüstücülük ve hükümetlerarasıcılık arasındaki mücadelenin klasik örneklerini görebilmekteyiz.

Desmond Dinan, "Ever Closer Union" isimli kitabında Komisyon'un 113. Komite ile "sevgi ve nefrete" dayalı bir ilişkisi olduğunu vurgulayarak, Komite'nin perde arkasındaki görevinin Komisyon'un Konsey'in görüşlerine sadık kalmasını sağlamak olduğunu belirtmektedir; Komite'nin varlığı Komisyon'un manevra alanını daraltmaktadır. Komisyon bir yandan 113. Komite aracılığı ile üye devletler ile müzakerelerde bulunur öte yandan ticaret antlaşmalarını sonuçlandırmak üzere üçüncü ülkeler ile de müzakereleri yürütür. Komisyon kaçınılmaz olarak salt müzakere görevinin ötesinde, nüfuzunu ve etkisini en yüksek şekilde kullanmaya çalışmaktadır. 113. Komite bazen çok müdahaleci bazen ise şaşkıncu bir şekilde gevşek olarak Komisyon'un çekim alanına girebilmektedir (Dinan, 1999: 485).

Bu durumun derecesi müzakerelerin ekonomik ve politik önemine bağlı olarak değişmektedir. Komisyon'un dış ticaret müzakerelerini sürdürme konusundaki esneklik derecesi, müzakere edilmekte olan konuların zorluğuna göre de etkilenebilmektedir. Ayrıca Komisyon'un Ticaretten sorumlu üyesinin ağırlığı (hali hazırda Cecilia Malmström), Konsey başkanlığı dönemindeki ülke, Komisyon'un inisiyatif alma isteği ve yeteneği, üye devletler arasında kurulan ittifaklar, çıkar gruplarının seferberliği, müzakerelerin zamanlaması, antlaşma için uygulanan baskı, çeşitli sektörel konseylerin konuya dahil olması, Komisyon'un kendi siyasi gündemine bağlı olarak müsaitlik ve yoğunluk durumu gibi pek çok faktör etkili olabilmektedir.

Konsey ile Komisyon arasında 1980'li yıllarda çok sık tartışma olmuş ve Uruguay Turları'nın son dönemlerinde 1990'lı yılların başında durum daha da keskinleşmiş, üye devletler Komisyon'un hizmetler ticaretinde ve fikri mülkiyet haklarının ticari hususlarında Komisyon'un antlaşmalar akdetmesi yetkisini sorgulamışlardır. Bu durum karşısında Komisyon da Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) hüküm vermesini istemiş ancak Komisyon'un beklentisinin aksine AAD, 133. maddeyi daha muhafazakâr bir şekilde yorumlayarak Komisyon'un aleyhinde hüküm vermiştir (Dinan, 486). 1996-97 Hükümetlerarası Konferansı'nda Komisyon, 133. maddenin kapsamını hizmetler ve fikri mülkiyet haklarını da içerecek şekilde genişletme girişiminde bulunmuş ancak başarısız olmuştur. Görüyoruz ki Komisyon ticari yetkisini genişletmek üzere bilinçli ve özel bir şekilde çaba sarf etmiştir.

Komisyon Konsey'e 133. maddenin AB'yi üçüncü ülkeler nezdinde müzakere edilmesi zor ve karmaşık bir partner haline soktuğunu ifade ederek yıllarca şikâyet etmiştir. Komisyon'a göre, hem AB hem de üye devletlerin onayını beraber gerektiren ortak yetki (karma antlaşma) ticari meseleleri aşmak konusunda problem yaratmaktaydı. Komisyon bu sürecin zorluğundan şikâyetçi olmuştur. Örneğin DTÖ nezdinde Komisyon ürünlerin ticareti konusunda AB'yi tek başına temsil etmekte iken, hizmet ticareti ve fikri mülkiyet hakları konusunda Komisyon ve üye devletler AB adına beraber müzakere etmiştir.

Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi ve Üye Devletlerin Rolü

Komisyon Konsey'e teklifini sunar ardından Konsey ve Dönem Başkanlığı'nı yürüten üye devlet, Komisyon'un teklifini ayrıntılı bir şekilde inceler. Konsey'in çalışma gruplarının incelemelerinin ardından konuyu Daimi Temsilciler Komitesi inceler. Tüm bu aşamalarda Dönem Başkanı ülke, bütün üye devletlerin razı olacağı ortak metni oluşturmaya çalışır. Dolayısıyla Dönem Başkanı ülkelerle özel görüşmeler yapıp sorunları saptamaya çalışır. Birçok üye

devletin aynı tutumda olması durumunda, Dönem Başkanı, Komisyon'dan teklifinde değişiklik yapmasını ister. Nihayetinde üye devletler arasındaki güç dengesine bağlı olarak yürütülen pazarlıklar sonucunda karar kabul edilir (Dedeoğlu, 2003:72).

TTYO Müzakere Süreci Nasıl Başladı, Nasıl Hazırlanıyor?

ABD ile AB arasında imzalanması planlanan TTYO esasen yirmi yıl önce her iki taraf arasında başlatılan transatlantik ilişkilere dayanmaktadır. DTÖ nezdinde başlatılan Doha Kalkınma Turu çok taraflı ticaret müzakerelerinin tıkanması sonucunda AB ikili ticaret antlaşmalarına odaklanmıştır. Bu politika 2006 tarihli Küresel Avrupa Stratejisi ile birlikte somutlaştırılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2016). Başta Çin olmak üzere Güney Kore, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği, Brezilya gibi yeni rakiplerin artan rekabetçi baskısı hem AB'yi hem de ABD'yi üçüncü ülkelerle kendi menfaatleri doğrultusunda STA imzalamaya sevk etmiştir.

Bu çerçevede, TTYO müzakereleri Temmuz 2013'te başlamış ve halen devam etmektedir. TTYO müzakere süreci hukuki prosedür açısından üç aşamadan oluşmaktadır; öncelikle Avrupa Komisyonu resmi olarak görevlendirilerek bu konuda yetkilendirilir (*mandate*), ardından Komisyon üye ülkeler adına ABD ile müzakereleri sürdürür (*negotiation*) ve son olarak ise karar (*decision*) aşaması gelmektedir. Hali hazırda TTYO ile ilgili olarak Komisyon ABD ile müzakere aşamasında olup, Temmuz 2013'de başlayan ilk müzakere turunun ardından şu ana kadar toplam 15 müzakere turu gerçekleştirilmiştir. (Avrupa Komisyonu, 2017).

Müzakerelerin başında yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda müzakerelerin iki yılda bitirilmesi planlanmaktaydı ancak bu sürecin, TTYO müzakerelerinin maruz kaldığı yoğun eleştiriler karşısında, öngörüldüğünden çok daha uzun süreceği anlaşılmaktadır. TTYO Almanya, Avusturya ve Fransa gibi pek çok ülkede defalarca protesto edilmiş ve özellikle gıda, sağlık, eğitim ve çevre ile ilgili konularda Avrupa normlarının tehlikeye atılacağı, müzakerelerin genel olarak şeffaf yürütülmediği ve yeni düzenlemelere ilişkin müzakerelerde demokratik olarak seçilmiş kişiler yerine büyük şirketlerin temsilcileri ile görüşmeler sağlanarak çok uluslu şirket çıkarlarının gözetilmesi en çok tartışılan konulardır.

Gerek kamuoyu, gerek STK'lar ve gerek siyasi önderler tarafından yapılan pek çok açıklamada TTYO'nun mevcut haliyle onaylanmayacağı ifade edilmiştir. AB'nin 2008'deki küresel ekonomik kriz sonrasında Birliği güçlendirmek adına geliştirmiş olduğu Lizbon Antlaşması ile AB'yi küresel

çapta daha güçlü bir konuma getirme hedefi ile OTP AB'nin münhasır yeki kapsamına alınmıştı. Buna karşın, TTYO müzakereleri üye devletlerin ve kamuoyunun yoğun eleştirileri altında sosyal ve siyasi tıkanıklığa doğru yol almaktadır. Esasen her ne kadar Lizbon Antlaşması OTP'yi *işleyişte ulusüstü* bir yapıya taşımayı öngördüyse de, *teknik olarak hükümetlerarası* görüş ve onay süreçlerinin hâkim olduğu “hükümetlerarasılığın” arttığı bir süreç yaşanmaktadır. Nitekim CETA olarak bilinen Kanada ile AB arasında müzakere edilen STA'da olduğu gibi, TTYO müzakerelerinde de eleştiri ve protestolar süreci hükümetlerarası işleyişe doğru itmektedir.

Doğrudan Yabancı Yatırım'ın (DYY) OTP'ye Dâhil Edilme Süreci

Anayasa metni ile ilgili çalışmaları yürüten VII. Çalışma Grubu (Working Group VII) AB'nin dış eylemleri içeriğini hazırlamış, o dönem Avrupa Komisyonu'nun Ticaretten sorumlu Komisyon Üyesi olan Pascal Lamy² tarafından DYY konusu görüşülmüş ancak Anayasa çalışmalarını yürüten sekreteryanın final raporunda yatırım politikasına herhangi bir atıfta bulunulmamıştır (Avrupa Parlamentosu, 2016). 22-23 Nisan 2003'de “Çalışma Grubu'nun” önerilerinin görüşüldüğü toplantıda, OTP ile ilgili olan 131 ve 133. maddeler, teknik olarak Anayasa metnine neredeyse aynen olduğu gibi yazılmış, üzerinde İrlanda'nın önerisi ile³ Yatırım konusu da OTP'ye dâhil edilmiştir ancak özet belgelerde bu konuya değinilmemiştir (Avrupa Konvansiyonu, 2016).

Birkaç kişi tarafından yapılan itirazlarda, Komisyon'un kendi kendine yetki verdiği ve aslında sekreteryanın görüş ve önerilerinde böyle bir konunun geçmediği vurgulanmıştır. DYY karşıtı görüşlerin çoğunluğu, eski Fransa Dışişleri Bakanı Dominique de Villepin, Almanya Dışişleri Bakanı Joschka Fischer ve Blair hükümetini Konvansiyon'da temsil eden İngiltere Hükümet Kabinesi üyesi Peter Hain de dâhil olmak üzere, Fransız, İngiliz ve Alman siyasetçilerden gelmiştir (Meunier, 2014:8-9). Sonuç olarak konunun çok fazla tartışılmadan, 2004 yılında Üye Devletlerin Hükümet Temsilcileri Konferansı'nda, DYY'nin OTP'ye dâhil edilmesine ilişkin iki maddenin olduğu gibi Anayasa metnine geçirilip onaylandığı söylenebilir (216 ve 217 md).

² Dünya Ticaret Örgütü eski Genel Direktörü Fransız ekonomist Pascal Lamy; Eylül 1999 ile Kasım 2004 arasında Avrupa Komisyonu'nun Ticaretten Sorumlu Komisyon Üyesi görevini sürdürmüştür.

³ O zamanlar İrlanda'nın ekonomik büyümesi olarak bilinen Celtic Tiger, başlıca DYY sayesinde büyümüştür.

Bu çerçevede 206 ve 207. maddeler, tasarlanan metin taslağından, değişikliğe uğramadan Lizbon Antlaşması'nda aynen kabul edilmiş, DYY ve OTP artık AB'nin Dış Eylem düzeyinde işleyecek bir konu olmuştur. Komisyon artık, İkili Yatırım Antlaşması (İYA) imzalamak, AB'nin yurt dışındaki yatırımlarını korumak ve AB içerisindeki yatırımları üye devletler adına düzenlemek ile yetkilendirilmiştir. Meunier'ye göre, DYY konusu, üye devletlerin tercihleri olmadığı halde ve baskı gruplarının da girişimi veya yönlendirmeleriyle oluşan bir süreç olarak değil, o dönemin öncelikleri arasında olmayışı nedeniyle üzerinde fazla tartışılmadan yürürlüğe girmiştir (Meunier, 2014: 9).

Uygulama sürecine baktığımızda, Avrupa Komisyonu'nun 2010 yılında birçok belge ve doküman ile AB yatırım politikasını netleştirmeye ve bir yol haritası çıkarmaya çalıştığı ancak üye devletlerin bu konudaki desteklerinin en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Üye devletler isteksiz olduğu için uygulama yavaş ilerlemekte, özellikle de günümüzde Avrupa bütünleşmesine duyulan kaygıların artmış olması ile üye devletler de egemenliklerini devretmek konusunda isteksiz davranmaktadır. 23 Haziran 2016 tarihinde referandum oylaması ile AB'den ayrılma kararı alan İngiltere'nin ardından, Hollanda ve Fransa gibi bazı diğer üye devletlerdeki tartışmalarda da AB'den ayrılma referandumları yapılması ifade edilmiştir.

Lizbon Antlaşması'nda OTP'ye Getirilen Yetki Sisteminin Netleştirilmesi ve Değerlendirilmesi

Lizbon Antlaşması'nda Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (ABİHA) 3. maddesi OTP'yi Birliğin münhasır yetki alanına⁴ dâhil etmiş ve OTP'nin çerçevesini dış ticaretin tüm ilgili maddelerine genişletmiştir; böylece OTP alanındaki yetki sistemini netleştirmiştir ve uzun süren ticaret antlaşmalarının prosedürünü de basitleştirmeyi hedeflemiştir (Avrupa Komisyonu, 2014). ABİHA'nın 207. maddesi, hizmetler alanındaki AB yetkisine açıklık getirmekte ve bu yetkiyi DYY alanına da genişletmiştir; ancak görsel-işitseller, sağlık ve kültür konulardaki hassasiyet, Bakanlar Konseyi'ndeki oylama kurallarınca gözetilmektedir.

OTP'nin DYY Alanına Genişletilmesinin Etkisi

OTP alanının netleştirilmesi ve OTP ile ilgili tüm unsurların artık AB'nin münhasır yetki alanına girmesi ile AB ticaret politikasının daha verimli ve daha tutarlı olması hedeflenmiştir. Öte yandan artık üye devletler AB dışı ülkeler ile

⁴ Münhasır yetki alanında (*exclusive competence*) üye devletler ferdi politika izleyemez

İYA akdedemeyecek (AB'nin kendilerini yetkilendirmediği sürece, ABİHA madde 218); yatırımın da OTP'ye dâhil edilmesinin ardından Birlik yatırım anlaşmalarında da münhasır yetkiye sahip olmuştur. Dolayısıyla yatırım antlaşmaları da Birlik tarafından yürütülecek ticaret antlaşmaları kapsamında değerlendirilerek sürdürülecektir. Mevcut İYA'ların da AB mevzuatına uygun olmaları gerekecektir. DYY'nin OTP'ye dâhil edilmesi ile artık ticaret ile yatırımın birbirinden ayrılamayacağı gerçeği yansıtılmıştır.

DYY dünya ekonomisinin önemli bir parçasıdır. DYY'nin dünya çapındaki değeri 2014 yılında yaklaşık 1.26 trilyon ABD Doları düzeyinde olmuştur. Küresel DYY akımlarının giderek artması ile yatırımın korunması konusu küresel ticaretin geliştirilmesi açısından ve yatırımların kalitesi ile miktarı açısından hayati önem taşımaktadır; ancak OTP'nin münhasır yetki alanına dâhil edilen “yatırım” konusunun tanımının yazılmış olmaması nedeniyle yatırım konusunda Komisyon'un yetki alanı üye devletler tarafından sorgulanmaktadır. Komisyon genel olarak İYA'larına dâhil edilen tüm bu konuların AB'nin yeni münhasır yetki alanına girdiğini savunmaktadır; ancak Konsey bu konuda zıt görüştedir; Konsey, kamulaştırmanın korunması ve ihtilafların çözümü maddelerinin AB yetkisinden ziyade ulusal yetki altında olması gerektiği görüşünü savunmaktadır (Fina ve Lentner, 2016: 420-427). Nitekim Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlık Çözümü (YDUÇ) konusunda görüş farklılıkları ve kaygılar nedeniyle 2015 Haziran ayındaki AP oturumunda TTYO oylaması ertelenmiştir. Dönemim Parlamento Başkanı Martin Schulz tarafından yapılan açıklamada, 200'ün üzerinde değişiklik talebi nedeniyle TTYO oylamasının ertelendiği ifade edilmiştir (Rusya Haber RT, 2015), ayrıca Temmuz 2016 AP oturumunda ise vekiller YDUÇ konusunu reddetmiştir (EURACTIVE, 2015).

Lizbon Antlaşması'ndan Sonra Avrupa Parlamentosu'nun Artan Yetkisi

OTP yıllarca ağırlıklı olarak Komisyon ve Konsey tarafından yürütülmüştür. AB'nin ticaret politikasını belirleme konusunda Parlamento'nun rolü ise çok kısıtlı olmuştur. Bu durum, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile büyük ölçüde değişmiştir; Lizbon Antlaşması ile Parlamento'ya ticaret alanında Konsey ile ortak yasama yetkisi verilmiş ve Parlamento'nun uluslararası ticaret antlaşmalarındaki söz hakkı ve ağırlığı artırılmıştır. Sonuçta diyebiliriz ki Lizbon Antlaşması, OTP alanında yıllarca var olan demokratik açığın kapatılması için gereken ön koşulları oluşturmuştur (Armanoviča ve Bendini, 2014:1).

Her ne kadar 1 Aralık 2009 itibariyle Lizbon Antlaşması ile AP'ye uluslararası antlaşmaları onaylaması yetkisi verilmiş olsa da, Parlamento'nun antlaşmaların müzakere kararları aşamasında da etkili olması için, 2010 yılında Komisyon ile AP arasında "*Inter-institutional Framework Agreement*" (Kurumlararası Çerçeve Antlaşması) imzalanmıştır. Burada Komisyon'un bir müzakere başlatma konusundaki niyetini Konsey ile aynı zamanda Parlamento'ya da bildirmesi ifade edilmiş ve Komisyon'un müzakereler boyunca Parlamento'nun görüş ve yorumlarını dikkate alacağı belirtilmiştir. Burada amaç sadece Lizbon Antlaşması kapsamında belirtildiği üzere AP'ye salt bir onay yetkisi vermek yerine, Parlamento'yu müzakereler başlamadan önce sürecin içine Konsey ile eş zamanlı dâhil ederek müzakerelerin başından itibaren ve süreç içinde görüşlerini vermesini sağlayarak sağlıklı bir onay sürecini işletebilmek ve demokrasi açığını giderebilmektir. AP bu şekilde Komisyon ve Konsey'e karşı kurumsal bir denge içinde yetki onayını kullanacak olsa da, müzakere kararı aşamasında herhangi bir veto hakkı bulunmamaktadır. Bilindiği üzere, ticaret politikasının AB'nin münhasır yetki alanında olması nedeniyle ulusal parlamentolar uluslararası STA imzalanması sürecine doğrudan dâhil değillerdir, sadece söz konusu antlaşmanın "karma antlaşma" olması yönünde bir karar alınması durumunda ulusal parlamentoların onayları alınmaktadır. Buna karşın, ulusal parlamentoların uluslararası antlaşmalara onay vermeleri ve CETA ve TTYO'nun karma antlaşma olarak kabul edilmesi konusunda 2014 yılında 17 ülkenin ulusal parlamentosu tarafından bir mektup hazırlanmış ve Komisyon'un o zamanki ticaretten sorumlu üyesi Karel de Gucht'a iletilmiştir. Komisyon ise bir antlaşmanın karma olup olmayacağına ancak müzakerelerin sonunda karar verilebileceğini belirtmiş ve Güney Kore STA'sının karma olarak değerlendirildiğini ve o şekilde onaylandığını, Peru ve Kolombiya STA'larının ise başlangıçta Komisyon tarafından AB antlaşması olarak görüldüğü ancak daha sonra Konsey tarafından karma antlaşma olarak değiştirildiğini belirtmiştir (Kolja ve Wouters, 2016: 9-11). Ulusal Parlamentolar tarafından gönderilen mektuplar, AB ticaret politikasının demokratik boyutunu güçlendirme konusundaki bilinçlerini ve görüşlerini göstermektedir. Öte yandan AP bünyesinde Uluslararası Ticaret Komitesi (UTK) de, Kasım 2014'te Roma'da düzenlenen AB üye ülkeleri ulusal parlamentoları konferansı raporunda, gerek AP içinde gerek ise ulusal parlamento üyeleri ile ticaret konularını görüşebileceklerini belirtmiştir. Tüm bu faaliyetler Konsey'in, ulusal parlamentoların, AP'nin ve UTK'nin, Avrupa Komisyonu'nun ulusüstü ticaret politikası yetkisini koordine etme yönündeki çabalarını göstermektedir.

Bu çerçevede, diyebiliriz ki, Lizbon Antlaşması'nın getirdiği en önemli yeniliklerden biri Avrupa Parlamentosu ve Ulusal Parlamentoların yetkisinin artırılmasıdır. OTP'nin AB'nin münhasır yeki alanına alınması nedeniyle; üye devletler artık ferdi olarak herhangi bir ticaret politikası izleyemeyecektir. 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AB artık üye devletler adına, dış pazarları açmak, yurt dışındaki AB yatırımlarını korumak ve AB içinde DYY mevzuatını uyumlaştırmak çalışmalarını devralmıştır. Öte yandan, Lizbon Antlaşması kapsamında, Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan taslak haldeki bir Avrupa mevzuatını incelemek için ulusal parlamentolara sekiz haftalık bir süre verilerek görüşleri alınmakta, böylece ulusal parlamentolar karar alma süreçlerine yakınlaştırılmaktadır.

AP'nin ticari antlaşmaların görüşmeleri esnasında Komisyon'u etkileme kapasitesi de artırılmıştır. Nitekim ABİHA'nın 207. maddesinin 3. paragrafında belirtildiği üzere, Avrupa Parlamentosu'ndaki UTK, ticari antlaşmaların görüşmelerinden Bakanlar Konseyi'ne bağlı özel komiteyle aynı şekilde bilgilendirilecektir.

Her ne kadar ticari antlaşmalarla ilgili 207. madde ve genel uluslararası antlaşmalarla ilgili madde 218. madde AP'ye uluslararası bir antlaşma müzakerelerini başlatma yetkisi vermese de; (söz konusu yetki eskiden olduğu gibi Komisyon'un teklifi üzerine karar veren Bakanlar Konseyi'nin tekelindedir); Avrupa Parlamentosu ticari antlaşmalar çerçevesinde nihai onayı vermesi için müzakerelerin açılışı veya sürdürülmesi esnasında bazı koşul veya kriterler koyarak bu müzakere sürecinde etkili olabilecektir.

“Avrupa Parlamentosu'nun OTP'deki rolü üç açıdan gelişim göstermiştir:

- Ticaret ile ilgili hukuki düzenlemelerde Konsey ile birlikte ortak karar alma gücü,
- Müzakerelerde daha fazla söz hakkına sahip olması,
- UTK aracılığıyla AB'nin müzakere ettiği tüm ticaret antlaşmalarına onay verme yetkisi kazanmasıdır” (Woolcock, 2010: 1).

TTYO İle İlgili Güncel Gelişmeler, Kamuoyu ve Raporlar

AB ülkelerinin TTYO'ya olan destekleri ülkeden ülkeye bir hayli değişkenlik göstermektedir. Kasım 2014 yılında Pew Research Center'in Eurobarometre'nin verilerine dayanarak gerçekleştirmiş olduğu bir saha çalışmasına göre, Almanya ve Avusturya TTYO'ya en düşük kamuoyu desteği olan ülkelerdir. Bu ülkelerde özellikle verilerin korunması, YDUÇ ve gıda güvenliği konusu başta olmak üzere tüm alanlarda gerçekleştirilecek olan düzenlemeler kamuoyunun ve politikacıların başlıca kaygı nedenleri olmuştur.

Söz konusu araştırmaya göre; AB ülkelerinin TTYO destekleme oranları aşağıdaki gibidir:

%70 üzeri: Litvanya: %79, Malta: %75, Romanya: %75, Hollanda: %74, Polonya: %73, Estonya: %72, İrlanda: %71, Danimarka: %71.

%60-69: Hırvatistan: %67, Belçika %66, Letonya: %66, İngiltere: %65, Bulgaristan: %64, İspanya: %63, Finlandiya: %62, Çek Cumhuriyeti: %62, Macaristan: %62, Slovakya: %62, Yunanistan: %61, Portekiz: %60.

%50-59: İsveç: %59, Kıbrıs: %59, İtalya: %58, Slovenya: %57.

%50 ve altında: Fransa: %50, Lüksemburg: %40, Almanya: %39, Avusturya: %39.

Öte yandan “Stop TTIP” ismi altında kurulan TTYO ve CETA karşıtı 500’den fazla Avrupa kurumunu içeren uluslararası ittifak çerçevesinde, 7 Ekim 2014 ile 6 Ekim 2015 tarihleri arasında TTYO ve CETA karşıtı toplam 3.284.289 imza toplanmış (Stop TTIP, 2015) ve 10 Ekim 2015’de Almanya’nın başkentinde 150.000 katılımcı ile büyük bir protesto gerçekleştirilmiştir. Toplam imzaların 4895 km uzunluğunda Cebelitarık’tan Finlandiya’nın kuzey kutup çemberine uzanacak ya da Kıbrıs’tan İskoçya’nın en kuzey noktasına uzanacak bir insan zinciri oluşturabileceği belirtilmektedir. Bu gelişmeler ışığında TTYO’nun onaylanması sürecinde AP ve Avrupa Konseyi’nin yanı sıra birçok ülkenin de ulusal meclisinin devreye girmesi muhtemeldir. Bu durum da bize yine Lizbon Antlaşması’nın OTP alanında öngördüğü ulusüstü sürecin işlemeyeceğini, antlaşmanın ancak hükümetlerarası sürecin yürütülmesi ile onaylanabileceğini göstermektedir.

Öte yandan 2016 Mayıs ayı başında da, Transatlantik Ticaret Antlaşması görüşmelerini basına sızdıran çevreci örgüt Green Peace’in haberi büyük yankı uyandırmıştır. Habere göre (Euronews, 2016), Alman medyasında yer bulan belgelerin ilk bölümünde Washington yönetiminin Avrupalı ortaklarına çevre ve sağlık yasalarında esnekliğe gitmesi için baskı yaptığının ortaya çıktığı ve 240 sayfalık görüşmelerin tamamının Greenpeace Almanya tarafından yayınlanacağı bildirilmiştir. Konuyla ilgili yapılan açıklamalarda, antlaşma kapsamındaki müzakerelerin şeffaf olmadığı, şirketlerin ticari sırları, çevresel ve tüketici haklarına; 500 milyondan fazla nüfuslu Avrupa’da işçi haklarına dair faktörlerin baskıcı ve skandal bir yöntemle müzakere edildiği ifadeleri yer almıştır. Green Peace, Avrupa Komisyonu’nun ABD’nin isteklerini onaylayacağı bu antlaşmanın, Avrupa’da genetiği değiştirilmiş (GDO) gıdalara vize verilmesi gibi tüketici sağlığını tehdit eden sonuçlar doğuracağını ifade etmiştir.

Fransız le Monde Gazetesi de, 2 Mayıs 2016 tarihli yayınında, TTYO konusunda sürdürülen müzakerelerin dengesiz olduğunu belirtmiştir. The Guardian Gazetesi'nin de 11 Temmuz 2016 tarihli yazısında, 11-12 Temmuz 2016 tarihlerinde TTYO'nun 14. Müzakere Turlarında görüşülen enerji alanındaki önerilerin basına sızdığı ve bu önerilerin AB'nin iklim değişikliği ile mücadele politikasına aykırı olduğu belirtilmektedir. Haberde Friends of the Earth Europe'un sözcüsü Paul de Clerck tarafından yapılan açıklamada, AB'nin iklim değişikliği politikasına aykırı olan bu öneriler sonucunda AB pazarının liyakatsiz aletler ile dolacağı ve bunun bedelini çevre ve tüketicilerin ödeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca önerilerin rüzgâr ve güneş enerjisi ile yenilenebilir elektrik üretimini teşvik edecek önlemleri de sekteye uğratacağı ifade edilmiştir (The Guardian, 2016).

AB, seralardaki gaz salınımlarını, 1990'larda ölçülen oranlara kıyasla 2050'ye kadar %80 oranında azaltmayı taahhüt etmiş ve Aralık 2015'te Paris'te gerçekleştirilen İklim Zirvesi'nde 2030'a kadar karbondioksit salınımlarını da %40 oranında azaltmayı taahhüt etmiştir (Europa); ancak Guardian'a sızan metinlerde antlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından tarafların doğal gaz ihracatındaki mevcut tüm kısıtlamaları kaldırmak üzere yasal mutabakat üzerinde anlaşmaları gerektiği ifade edilmektedir. AB ve ABD ile ticaret yapmak isteyen diğer ülkelerin de enerji ve ham madde alanındaki ticaret engellerini kaldırmak durumunda kalacakları bildirilmiştir.

Üye Devletlerin TTYO'ya Tepkileri ve Üye Devletlerde TTYO'yu Durdurma İsteği

Avusturya Başbakan Yardımcısı ve Ekonomi Bakanı Reinhold Mitterlehner, Avusturya Haber Ajansı'na yaptığı açıklamada, koalisyon hükümetinin ABD ile yapılan STA'ya karşı olduğunu söylemiş ve sürecin şeffaf bir şekilde yeniden başlatılması gerektiğini belirtmiştir. Avusturya Başbakanı Christian Kern, devlet televizyonu ORF'ye 31 Ağustos 2016 tarihinde yaptığı açıklamada, ABD ve Kanada ile yürütülen STA'lara karşı olduklarını söylemiştir (AB Haber, 2016). Genetiği değiştirilmiş gıdalar, kimyasal ilaçlar ve gıda katkı maddeleri üzerindeki sınırlandırmanın kalkmasından endişe eden Avusturya halkı, 17 Eylül 2016 tarihinde TTYO ve CETA müzakerelerini protesto etmiştir.

Almanya Ekonomi Bakanı Sigmar Gabriel de görüşmeleri süren TTYO'nun "fiilen boşa çıktığını" söylemiş ve başkent Berlin'de 17 Eylül 2016 tarihinde, TTYO ve CETA Antlaşmalarını protesto mitingi düzenlenmiştir. Sivil toplum örgütleri, sosyal yardımlaşma kuruluşları ve kiliselerin de organizatörleri

arasında bulunduğu büyük mitinge Almanya için Alternatif (AfD) isimli siyasi parti de katılmıştır (T24 Haber, 2016).

Belçika'nın başkenti Brüksel'de de 20 Eylül 2016 tarihinde CETA ve TTYO Antlaşmaları protesto edilmiştir (Euronews, 2016). Polis kaynaklarına göre gösteriye en az altı bin kişi katılmış olup göstericiler endişelerini dile getirerek AB'nin antlaşmadan bir an önce vazgeçmesini istemiştir ve yürütülen müzakerelerin şeffaf olmamasını eleştirmiştir.

Fransa 2013'da başlatılan ve onay vermiş olduğu TTYO müzakerelerini durdurma isteğini resmi olarak duyurmuştur. Söz konusu açıklama Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande adına 30 Ağustos 2016 tarihinde Dış Ticaretten Sorumlu Hükümet Sözcüsü Matthias Fekl tarafından yapılmıştır (Le Monde, 2016). Fekl'e göre hali hazırda gıda, enerji, sağlık, kamu hizmetleri ve kültür alanında ABD ile sürdürülen görüşmeler iyi yönde ilerlememektedir. Fransa'da 3 Ekim 2016 tarihinde yayınlanan habere göre, 100'ün üzerinde Fransız bakanın imzasıyla Fransa Cumhurbaşkanı'na bir yazı gönderilerek CETA Antlaşması'nın geçici uygulanması kararına karşı çıkması istenmiştir (Stop TAFTA, 2016). AB ile Kanada arasındaki antlaşma, 27 Ekim 2016 tarihinde yapılması planlanan AB Liderler Zirvesi'nin Belçika'nın Walonya bölgesinin reddi nedeniyle 30 Ekim 2016 tarihine ertelenen Zirve'de ancak imzalanabilmiş ve 15 Şubat 2017 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda onaylanmıştır.

Euronews'in de 3 Mayıs 2016 tarihli haberinde, yine Fransa'nın TTYO Antlaşması'na mesafe koyduğu belirtilerek, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande'nin Birlik ve Washington arasında görüşmeleri devam eden antlaşmayı bu haliyle kabul etmeyeceğini açıkladığı ifade edilmiştir. Haberin devamında, François Hollande'nin uluslararası ticaret antlaşması çerçevesinde sağlık, gıda, sosyal ve kültürel normlar konusundaki ilkelerini belli ettiklerini, kamusal pazara erişimde kendi tarım ve kültürlerine ait temel prensiplerinin tehlikeye atılmasını asla kabul etmeyeceklerini ifade ettiği belirtilmiştir (Euronews, 2016). Sonuç olarak diyebiliriz ki AB liderliğinde önemli yeri olan Almaya, Fransa, Belçika ve bunlarla beraber Avusturya'da, yükselen küresel rekabet karşısında sosyal pazar ekonomisini korumak isteyen belli kesimlerin mücadelesi görülebilmektedir.

TTYO Sürecinin ABD-AB İlişkilerine Etkisi ve Mevcut Durum

8 Kasım 2016 seçimleri öncesinde ABD'de Cumhuriyetçi partinin başkan adayı Donald Trump her türlü serbest ticaret antlaşmalarına karşı çıktığını açıklamıştır. 8 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilen seçimleri kazanmasının

ardından, AB Konseyi Başkanı Donald Tusk ve AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ortak hazırladıkları bir mektup ile Başkan Donald Trump'ı tebrik etmiş ve mektupta Avrupa ve ABD arasındaki “stratejik ortaklığa” vurgu yaparak AB liderlerinin mümkün olan en kısa sürede Avrupa’da yapılacak bir AB-ABD Zirvesi’nde görüşme taleplerini iletmışlerdir. Juncker ve Tusk, ortak mektupta Amerikan ve Avrupa özel sektörü TTYO görüşmelerine de değindiklerinden, TTYO’nun AB Liderleri Zirve’sinde görüşülmesi istenen en önemli konulardan biri olduğu anlaşılmaktadır; ancak Trump seçim kampanyası süresince bu antlaşmayı durdurmak istediğini kaydetmiştir (Deutsche Welle, 2016).

STA’lara karşı olan Trump, 24 Ocak 2017 tarihinde 12 ülkenin dâhil olduğu Transpasifik Ortaklık Antlaşması’ndan ABD’nin çekilmesi emrini imzalamış ve TTYO müzakerelerini de durdurmayı istemektedir. Trump öte yandan Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması NAFTA’yı da rafa kaldırmayı istemektedir; ki bu anlaşma 1994 yılından beri yürürlüktedir (Haber 7, 2016).

İngiltere’nin AB’den ayrılma kararı ve Trump’ın ABD seçimlerini kazanması sonucunda TTYO’nun geleceği daha da belirsizleşmiş ve hatta antlaşmanın hali hazırda öldüğü şeklinde yorumlar da getirilmiştir. Trump ticaret antlaşmalarının Amerikan ürünlerine ve Amerikan firmalarına karşı tehdit oluşturduğunu ifade ederek STA’lara karşı durmakta ve Amerikan işçilerinin ve ABD’nin çıkarlarını koruyacak müzakereciler atayacağını açıklamıştır. (Telegraph, 2016).

Neticede TTYO kapsam olarak ekonomik yönü ağır olan bir antlaşma metni olsa da genelinde politik perspektifi de etkili olan siyasi bir tercih olacaktır, zira antlaşmanın onayı, AB liderleri ve ABD tarafından demokratik süreçlerin ardından alınacak kararlara bağlı olacaktır. Öte yandan Avrupa Komisyonu her ne kadar ulusüstü bir perspektif ile en iyi olduğuna inandığı yoldan devam etmek istese de, Avrupa Bakanlar Konseyi ve AP’nin onayı olmadan bu yönde ilerlemesi imkânsız olacaktır, zira geçmişte Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA) Sahteciliğe Karşı Ticaret Anlaşması’nda olduğu gibi (taklit ürünlere) Komisyon’un onaylamasına rağmen AP’den bu antlaşma geçmemiştir (Baumler, 2016:2).

Avrupa Parlamentosu Milletvekili: “*TTYO: Halklara Karşı Drakula*”
Başlıklı Yayın

Avrupa Parlamentosu’nda Milletvekili olan ve aynı zamanda Solcu Yeşiller Partisi Başkan Yardımcısı olan Patrick Le Hyaric, “Büyük Transatlantik Pazarı: Halklara Karşı Drakula” isimli kitabında, AP milletvekili olarak TTYO ile ilgili

ulaştığı bilgileri, Komisyon tarafından kısıtlı ve sadece İngilizce olarak yayınlanan Komisyon'un görev belgesini ve kendi ifadesiyle kapitalist düşüncenin bir eseri olarak ortaya çıkan TTYO antlaşmasının içeriğini kişisel yorumlarıyla birlikte yayınlamıştır. Kitap TTYO konusunda önemli bilgiler içermekte olup, birinci bölüm "AB ile ABD'nin Görücü Usulü Evliliği" başlığı ile 2013'te başlatılan müzakerelerin sadece daha çok pazar ve piyasa payı ile daha çok ticari kazanç üzerine kurulu bir sistem olduğunu açıklamaktadır. Bu kitapta Patrick Le Hyaric, TTYO antlaşmasının daha çok adalet, daha iyi bir ekoloji sistemi, çevrenin daha iyi korunması, daha sağlıklı gıda ve daha iyi sağlık hizmetleri gibi bir içerikten oluşsaydı kendilerinin de bu projeyi destekleyeceklerini ve hatta üzerinde bilfiil çalışacaklarını ifade etmektedir; ancak kitabın üçüncü kısmında esas güdülen değerlerin "Çok Uluslu Şirketlerin" değerleri olduğuna vurgu yapılmakta ve özgürlüğün sadece ticari özgürlüğü kapsadığını, insan hayatlarının tehlikeye atılacağı, sağlıksız tarım ve gıda ürünlerinin AB'de serbestçe satılacağı, hükümetlerin egemenliklerinin özel mahkemelere devredileceği belirtilmektedir.

Komisyon'a TTYO kapsamında verilen "Müzakere Görev" metninin madde madde yayınlandığı söz konu kitapta 4. Maddede "Antlaşma tarafından öngörülen tüm yükümlülükler, hükümetlerin her düzeyinde bağlayıcı olacaktır" ifadesi yer almaktadır. Bu madde şu anlama gelmektedir: AB ve ABD arasında TTYO imzalanması durumunda hükümetlerin altında çeşitli bölgesel ve yerel mercilerin yetki alanında olan sağlık, eğitim, ulaşım ve kamu hizmetleri sektörleri de rekabete açılacaktır (Le Hyaric, 2013: 164).

TTYO'nun Yarattığı Yetki Karmaşası Kapsamında Süreç Neden Ulusüstü İlerlemiyor? Üye Ülkelerin Karşı Çıktığı Konular

TTYO kapsamında AB ülkeleri arasında endişe konusu olan ve en çok pazarlık yapılan konular aşağıda derlenmiştir.

-Standartlar: TTYO ile çevreyi ve dünyayı korumaya yönelik olan sıkı Avrupa standartlarında düşüş yaşanmaması konusunda Avrupa ülkelerinin baskısı altında pazarlıklar yapılmaktadır.

-Gıda Güvenliği: TTYO'nun Avrupa'daki mevcut gıda güvenliği standartlarını düşürmemesi için AB tarafından kabul edilmemiş olan GDO düzenlemelerine tabi ürünlerin ABD'den AB'ye ithal edilmemesi ve klonlanmış hayvanlardan hormonlu sığır etinin ABD'den AB'ye ithal edilmemesi istenmektedir. İngiliz The Independent gazetesinde yayınlanan bilgiye göre ABD'de marketlerde satılan işlenmiş gıda ürünlerinin %70'inde GDO bulunmaktadır. AB'de zararlı maddelere ilişkin Kimyasalların

Tescillendirilmesi, Değerlendirilmesi, Ruhsatlandırılması ve Kısıtlanması düzenlemeleri kapsamındaki kural ve standartlar ABD'deki düzenlemelere kıyasla çok daha sıkıdır; örneğin AB'de bir ürünün satışa sunulmadan önce zararsız olduğunun ispat edilmesi gerekiyor iken, ABD'de bir ürünün zararlı olduğu kanıtlanana kadar satışı serbesttir (Williams, 2015). AB hali hazırda kozmetik alanda 1200 adet ürünü yasaklamış iken ABD'de bu sayı sadece 12'dir.

-Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlıklarının Çözümü: YDUÇ yabancı yatırımcının ürün veya hizmetlerinin ulusal bir yasa ile dışlanması durumunda yabancı şirketin o hükümet nezdinde maddi tazminat talep etmesine olanak sağlayan bir sistem olup, Avrupa Komisyonu bu alanda yeni düzenlemeler geliştirmeyi istemektedir, Komisyon, Birleşmiş Milletler çerçevesinde geliştirmiş olduğu gibi kapsamlı bir düzenlemeyi TTYO'ya dâhil etmeyi dilemektedir; ancak yabancı yatırımcının bir ülkede yaşayacağı bir anlaşmazlık çözümü için öngörülen YDUÇ konusunda ABD'li firmaların AB hükümetlerine dava açabilecek olmaları ve ulusal mevzuatın dışında değerlendirilecek olmaları özellikle Fransa başta olmak üzere pek çok AB ülkesinde ciddi bir endişe konusu olup, hükümetlerin kamu yararına düzenleme yapmasının sağlanmasına devam edilmesi yönünde yoğun baskı yapılmaktadır.

-Kamu Hizmetleri: TTYO kapsamında eğitim, kamu taşımacılığı hizmeti, su arıtımı, su dağıtımı, su yönetimi ve sağlık gibi kamu hizmetlerinin özelleştirilmemesi için yetkinin ulusal devletlerde kalması istenmektedir. Avrupa ülkeleri bu alanları ABD'li özel firmalara devretmeyi istememektedir. Her ne kadar Komisyon kamu hizmetlerini TTYO kapsamına almayacağını ifade etse de kamu hizmetlerinin kapsamını net olarak açıklamamaktadır. Nitekim daha önceki bazı antlaşmalarda dışçılık, doğum ve hemşirelik alanındaki bazı hizmetler özel sektöre ve rekabete açılmıştır. Ayrıca Komisyon daha önce özelleştirme kapsamında açabileceği sektörleri bir liste şeklinde hazırlarken, bir yıldan beri Amerikan tarzını benimseyerek, özel sektöre açmayacağı sektörleri listelemektedir; ancak bu listeleme şeklinde AB bilerek veya bilmeyerek bir sektörü bu listeye yazmaması durumunda hiçbir şekilde bu açılımı geriye alamamaktadır (Le Monde, 2015).

-Kültürel Çeşitlilik: TTYO kapsamında Avrupa sineması, müzik, televizyon ve radyo gibi görsel – işitsel sektöründeki yaratıcı sanayilerin zarar görmemesi için bu sektörün TTYO kapsamı dışında tutulması ve devletler tarafından bu sektöre teşvikler verilmesine devam edilmesi istenmektedir; özellikle Fransa bu konuda çok ısrarcıdır.

-Sağlık, Tüketici Hakları ve Çevre Standartları: TTYO kapsamında Avrupa'daki sağlık, tüketici hakları, çevre, insan ev hayvan haklarının korunması büyük önem arz etmektedir. European Food Safety Authority (EFSA) tarafından hali hazırda AB'de 58 GDO ürününe izin verilmiştir. Bu değerlendirme EFSA tarafından sıkı standartlara tabi tutulmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2016).

-Avrupa Tarım Sektörü: Avrupa tarım ürünlerinin serbest ticaret ve ABD tarım ürünleri rekabeti karşısında zarar görmemesi için diğer STA'larda olduğu gibi bazı ithalat kotaları konulması istenmekte ve müzakere edilmektedir.

-Fikri Mülkiyet Hakları: ABD ile AB'de fikri mülkiyet hakları ile ilgili düzenlemeler arasında farklılıklar bulunmaktadır, örneğin ABD'de bir müzik sanatçısı radyoda müzikleri çaldıkça telif hakkı ücreti almaz iken, AB'de bu sanatçı telif hakkı ücreti almaktadır. TTYO kapsamında fikri mülkiyet haklarında değişiklik yapılacağı ve hatta daha önce AP tarafından 2012 yılında reddedilen sahte ve taklit ürünlerin AB'de dolaşımını engellemeye yönelik ACTA "Anti-Counterfeiting Trade Agreement" antlaşmasının içeriğinin TTYO aracılığı ile AB mevzuatına aktarılmasından endişe edilmektedir. (ACTA kapsamında internet üzerinden hizmet sunucularının, halkın internet üzerindeki faaliyetlerini denetlemeleri istenmekteydi ancak bu düzenleme AP nezdinde özel alana ihlal olarak değerlendirilerek reddedilmiştir). Ayrıca tıbbi ürün ve ilaç şirketlerinin laboratuvar testlerine yönelik kamuoyu erişiminin kısıtlanması da TTYO kapsamında ayrı bir endişe konusudur.

-İstihdam: AB ülkeleri, TTYO kapsamında iş olanaklarının; iş standartları ve ticaret birliklerinin haklarının daha düşük olduğu ABD'ye kayacağını dolayısıyla AB'de işsizliğin artacağından endişe etmektedir. Örneğin ABD; Kanada ve Meksika arasındaki NAFTA Antlaşması kapsamında ABD'de 12 yıl içinde 1 milyon iş kaybı yaşanmıştır, oysaki yüzbinlerde ek iş getireceği vaat edilmişti.

Lizbon Antlaşması Çerçevesinde OTP ve TTYO Müzakereleri Kapsamında AP Üyeleri İle Gerçekleştirilen Anket Çalışması

28 ülkeden toplam 750 milletvekillinden oluşan AP üyelerine yönelik hazırlanan anket çalışması tam sayım yöntemi ile parlamento üyelerinin tamamına yönelik olarak, Likert ölçeğine⁵ göre toplam 20 sorudan oluşmuştur. Üç dilde hazırlanan anket toplam 80 milletvekili tarafından yanıtlanmış olup,

⁵ 1 ile 5 arasında tamamen katılıyorum cevabından hiç katılmıyorum cevabına kadar 5 seçenek (ölçü) verilmiştir.

İngilizce, Fransızca ve Almanca seçenekleri arasından toplam 60 adet İngilizce, 12 adet Fransızca ve 8 adet de Almanca olarak yanıtlanmıştır. Dillere göre yanıtlanan anketlerin yüzde dağılımlarını değerlendirecek olursak ankete katılanların %75'i İngilizce, %15'i Fransızca ve %10'u Almanca cevaplamıştır. Bir başka deyişle cevapların dörtte biri (%25) İngilizce dışında katılımcılara ek seçenek olarak sunulan Fransızca ve Almanca dillerinde doldurulmuştur.

Bu anketin amacı, Lizbon Antlaşması ile kapsamı genişletilen AB'nin Ortak Ticaret Politikası hakkında AP üyelerinin görüşlerini almak ve özellikle ABD ile AB arasında çetin müzakerelere konu olan TTYO Antlaşması hakkında milletvekillerinin görüş ve değerlendirmelerini toplamak olmuştur. Lizbon Antlaşması ile parlamento üyelerinin OTP alanında artan yetkileri kapsamında, AP üyeleri, Komisyon'un TTYO Antlaşması ile ilgili uzun soluklu çalışmalarının ardından nihai onayı verecek olan kişilerdir. Bu nedenle anket çalışması AP üyelerine yönelik olarak hazırlanmış ve tüm parlamento üyelerine iletilmiştir.

AP Üyelerine Yönelik Gerçekleştirilen Anket Sonuçlarının Değerlendirmesi

Parlamento üyelerine yöneltilen anket sorularına verilen cevaplar arasında ortaya çıkan en önemli noktalar şunlar olmuştur:

1- Şeffaflık: Ankete katılan parlamento üyelerinin %55'i, Avrupa Komisyonu ile ABD arasındaki müzakere görüşmelerinin etkin ve şeffaf bir şekilde sürdürülmediğini düşünmektedir.

2- TTYO Müzakereleri Problemlidir: Ankete katılan parlamento üyelerinin %51'i, TTYO müzakerelerinin genel olarak çok problemlidir bir şekilde devam ettiğini düşünmekte olup, %14'ü bu konuda kararsızdır.

3- Standartlarda Düşüş Endişesi: Ankete katılan parlamento üyelerinin %36'sı TTYO çerçevesinde Avrupa standart ve düzenlemeleri ile ABD standart ve düzenlemelerinin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi sonucunda Avrupa'nın tüketici sağlığı ve çevre konusundaki standartlarında düşüş olacağını düşünmektedir, üyelerin %16'sı ise kararsız olduğunu beyan etmiştir.

4- Müzakerelerin Üye Devletlerin Görüşlerini Yeterince Yansıtmaması: Ankete katılan parlamento üyelerinin %33'ü TTYO müzakere ve karar prosedürlerinin yeterince kapsayıcı olmadığını ve tüm üye devletlerin görüş ve kaygılarını yansıtmadığını bildirmiş, %13'ü ise kararsızlığını beyan etmiştir. Bu sonuç Parlamento üyelerinin 1/3'ünün TTYO müzakerelerinin üye devletlerin görüşlerini kapsayıcı bir şekilde yansıtmadığı düşüncesi ile beraber ileride

gerek AP oylamasında gerek ise olası ulusal parlamento oylamalarında antlaşmanın kabul görmeyebileceğini göstermektedir.

5- Komisyon Raporlarının TTYO Kaygılarını Yansıtmaması: Yine yukarıdaki sonuca benzer bir şekilde, ankete katılan parlamento üyelerinin %46'sı Avrupa Komisyonu raporlarının, TTYO Antlaşması çerçevesindeki tüm mevcut gerçek kaygıları yansıtmadığını ve bu kaygılara uygun yanıtlar getirmediğini düşünmektedir. Bu oran oldukça yüksek sayılabilecek bir oran olup %14 düzeyinde de yine kararsız olanlar ilave edilince, aksini düşünenler %40 oranında kalmaktadır.

6- TTYO Müzakereleri Bir Kaç Yıl Daha Sürecektir: Ankete katılan parlamento üyelerinin %61'i 2013 yılı Temmuz ayında başlayan TTYO müzakerelerinin birçok yıl daha süreceğini ve hükümetler arasında uzun tartışmalara tabi olacağını düşünmekte olup, %21'i ise bu konuda kararsızdır. Aksini düşünenlerin oranı ise % 18'dir. Bu makalenin argümanı açısından önemli olan husus, TTYO her ne kadar OTP alanında AB tarafından hali hazırda münhasır yetki ile sürdürülüyor olsa da, bu çalışma ve müzakerelerin yine hükümetler arasındaki tartışma ve uzlaşma arayışları gerçeği ile çarpışması kuvvetle muhtemeldir.

7- Avrupa Tarım Sektörü Zarar Görecektir: Ankete katılan parlamento üyelerinin %42'si AB ve ABD arasındaki ticaretin serbestleştirilmesi sonucunda, AB tarım ürünlerinin ABD'nin rekabetinden olumsuz bir şekilde etkileneceğini ve zarar göreceğini düşünmektedir. Parlamento üyelerinin %21'i ise bu konuda kararsız kalmıştır. Sonuç olarak bu oranlardaki yükseklik, TTYO müzakereleri çerçevesinde AB ülkelerinde tarım alanında faaliyet gösteren birçok kurum, firma, STK ve siyasilere bu konudaki memnuniyetsizliklerini dile getirebileceğini ve akabinde antlaşmanın olumsuz yönde etkilenebileceğine işaret etmektedir.

8- Ulusal Parlamentoların Onayı Alınmalı: Ankete katılan parlamento üyelerinin %61'i, Komisyon'un, Avrupa Parlamentosu'nun ve Bakanlar Konseyi'nin onayını gerektiren TTYO Antlaşması'na ilave olarak tüm AB Ulusal Parlamentolarının da onayının alınması gerektiğini bildirmiş, %15'i ise kararsızlığını ifade etmiştir. Neticede aksini düşünen sadece %24 gibi düşük bir oran ortaya çıkmış olup, bu sonuç "Lizbon Antlaşması kapsamında OTP'nin münhasır yetki alanına alınarak ulusüstü düzeye sevk edilmesine rağmen, işleyişte ulusal parlamentolar aracılığı ile hükümetlerarası görüşmelerin öneminin artarak devam edeceği argümanımız ile örtüşmektedir.

9- Üye Devletlerin Rızası: Yine yukarıdaki sonuca benzer bir şekilde, ankete katılan parlamento üyelerinin %58'i TTYO Antlaşması'nın, Avrupa Parlamentosu'nda Haziran 2015'te ertelenen oylama kararının, AB ticaret politikasının karışık ve zor olduğunu, hükümetlerarası bir süreçten geçtiğini ve her üye devletin rızasını gerektirdiğini gösterdiğini belirtmiştir. Bu soruya %18'lik kararsız oy verenleri çıkarınca aksini düşünenler sadece %24 olarak ortaya çıkmaktadır.

10- TTYO'nun Protestolar Nedeniyle Onaylanmaması: Ortaya çıkan ilginç bir değerlendirme ise, ankete katılan parlamento üyelerinden, TTYO'nun eleştirilen birçok yönü ve yapılan protestolar nedeniyle onaylanmayacağı ve başarısız olacağı yönünde %44 oranında kararsız oy verilmiş olmasıdır. Her ne kadar ankete katılan parlamento üyelerinin sadece %15'i onaylanmayacağını düşünmüş olsa da, % 44 oranında kararsız yani "şüpheli" oranında ortaya çıkan yüksek değer oldukça dikkat çekicidir.

11- TTYO ve CETA İçin Ulusal Parlamento Onayı ve Referandum: Ankete katılan parlamento üyelerinin %37'si TTYO ve Kanada ile AB arasında Kapsamlı Ekonomi ve Ticaret Antlaşması'nın (CETA), yürürlüğe girebilmek için ulusal parlamentolar tarafından ayrıca onay gerekeceği ve her üye devlette referanduma götürülmesi gerekeceğini düşünmektedir. Bu konuda %33 gibi yüksek bir oran da yine kararsızlığını ifade etmiştir. Sonuç olarak sadece %30'u bunun aksini düşünmektedir. Nitekim anket çalışmamızın sonuçlarına paralel olarak CETA Antlaşması gerçekten de Avrupa Komisyonu tarafından ilk aşamada reddedilmiş olsa da çeşitli baskılar sonucunda ve Brexit'in ardından "karma antlaşma" olarak ilan edilmiş ve ilerleyen süreç içinde AP'nin onayının ardından ulusal parlamentoların onaylarının da alınması gerekmektedir.

12- Çok Uluslu Şirketler ve Demokrasi Açığı: TTYO çerçevesinde çok uluslu büyük şirketlerin ve çıkar gruplarının yasal düzenleme sürecine dâhil olmaları sonucunda herhangi bir demokrasi açığı oluşmayacağını düşünenler konusunda ankete katılan parlamento üyeleri %48 olsa da, %27'si demokrasi açığına neden olacağını ve %25'i ise bu konuda kararsız olduğunu bildirmiştir. Neticede demokrasi açığı konusunda ciddi bir kesimin endişeli olduğu ortaya çıkmaktadır.

13- YDUÇ Tartışmaları: Ankete katılan parlamento üyelerinin %46'sı Avrupa Komisyonu'nun yabancı yatırımlar konusundaki kararlarda temyiz mekanizması getirmesi ve duruşmaların daha şeffaf yapılmasını (kamuya açık) içeren önerisinin, mevcut YDUÇ prosedürlerini iyileştirmek için yeterli

olmadığını düşünmektedir. %15'lik "kararsız" oylar da eklendiğinde, geriye sadece %39'un Komisyon önerilerinden memnun olduğu görülmektedir.

14- Standartlar ve Mevcut Kaygılar Nedeniyle TTYO Onaylanmamalı: Son olarak, ankete katılan parlamento üyelerinin %32'si yani 1/3'ü TTYO'nun Avrupa standartları ve kaygılarına karşı birçok husus içerdiği için onaylanmaması gerektiğini ifade etmiş olup, %17'si de kararsız olduğunu bildirmiştir.

Neticede, Lizbon Antlaşması sonrasında OTP kapsamında yürütülmekte olan TTYO müzakereleri çerçevesinde, kamuoyu tarafından ve bazı AB üye devletlerinde dile getirildiği şekilde, ankete katılan AP üyelerinin yadsınamayacak ölçüde büyük bir kısmının,

- ABD ile AB arasındaki müzakerelerin şeffaf olmadığını,
- TTYO müzakerelerinin genel olarak çok problemliliğini,
- Tüketici sağlığı ve çevre konusundaki Avrupa standartlarında düşüş olacağını,
- TTYO müzakere ve karar prosedürlerinin yeterince kapsayıcı olmadığını ve tüm üye devletlerin görüş ve kaygılarını yansıtmadığını,
- Avrupa tarım sektörünün ABD rekabetinden zarar göreceğini,
- TTYO müzakerelerinin birkaç yıl daha süreceğini,
- Ulusal parlamentoların onayının alınması gerektiğini ve üye devletlerde referandum düzenlenebileceğini,
- Çok uluslu şirketler ve çıkar gruplarının düzenlemelere dâhil olmaları ile demokrasi açığı oluşabileceğini düşündüğü ortaya çıkmaktadır.

TTYO'nin son onayının AP tarafından geçecek olması nedeniyle parlamento üyelerinin görüşleri çok önemli olmakla birlikte, çalışmamızda nihai oylama öncesinde üyelerin mevcut görüş ve fikirlerini almak açısından söz konusu anket çalışması büyük önem arz etmektedir. Özellikle OTP kapsamında ulusüstü ve hükümetlerarası karar alma ve işleyişe vurgu yapan sorulara alınan yanıtlar, Lizbon Antlaşması kapsamında OTP'nin münhasır yetki alanına alınarak ulusüstü düzeye sevk edilmesine rağmen, işleyişte ulusal parlamentolar aracılığı ile hükümetlerarası görüşmelerin öneminin artarak devam edeceği yönündeki argümanımızı desteklemektedir.

Sonuç

İktisadi Kalkınma Vakfı'nın Ortak Ticaret Politikası ile ilgili yayınında belirtildiği üzere "OTP'nin uygulanma amacı üye devletlerin birbirinden bağımsız hareket etmelerini önlemektir ve bunun için bu alanı düzenleme yetkisi AB'ye verilerek, AB kurucu antlaşmalarda gerekli yetki ve araçlarla donatılmıştır". Avrupa Birliği'nin Gümrük Birliği ile başlayan ve kendi içerisinde serbest pazar oluşturma hedefi, ekonomik bütünleşme hareketinin en önemli örneklerinden birini oluşturmuştur. Birliğe üye olan ülkeler arasında 1968 yılında Gümrük Birliği, 1992 yılı sonunda ise malların, emeğin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının oluşturulduğu ortak pazar aşaması tamamlanmıştır.

Uzun ve hararetli tartışmalardan sonra 1 Aralık 2009 itibariyle yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile OTP alanı genişletilerek OTP ile ilgili hükümler AB'nin münhasır yetki alanına alınmıştır. Bu sayede, AB cephesinde, ticaret politikasının daha verimli ve daha tutarlı olması planlanmıştır ve artık "karma antlaşma" olarak adlandırılan; üye devletlerin tek tek onaylarının alındığı anlaşmalar yerine, Komisyon'un üye devletler adına müzakere ettiği ve AB adına onay sürecine taşıdığı "Birlik antlaşmaları" hedeflenmiştir. Dolayısıyla, Lizbon Antlaşması Ortak Ticaret Politikasını, işleyişte, ulusüstü bir yapıya taşımayı öngörmüştür. Bununla birlikte, bu makaledeki argümanımızda belirttiğimiz üzere esasen işleyiş incelendiğinde özellikle yatırım alanının OTP'ye devredilmesinin ardından müzakere ve onay süreçlerinin tasarlandığı şekilde "ulusüstü" işlemediği, tam tersine diyalog, müzakere ve onay sürecinde "hükümetlerarası" işleyişin baskın olduğu görülmektedir.

Bu makalede AB'nin de bütünleşmesi temelinde yer alan "ulusüstüçülük" ve "hükümetlerarasıcılık" teorileri kapsamında OTP'nin işleyişini incelenmiş ve Lizbon Antlaşması sonrasında OTP alanına getirilen yenilikler irdelenmiştir. Öte yandan AB'nin OTP ile hedeflediği amaca ulaşmak için kullandığı araçlar çerçevesinde önemli bir STA çalışması olan ABD ile AB arasında görüşülen TTYO görüşmelerinde ortaya çıkan tablo ve AP ile birlikte üye devletlerin duruşları araştırılmıştır. Gerek Avrupa Parlamentosu üyeleri ile gerçekleştirilen anket çalışmasına alınan cevaplar gerek ise üye devletlerin bireysel duruşları, TTYO ve CETA karşıtı düzenlenen sayısız protestolar ve STK ve diğer kurumların rapor ve açıklamaları bu alanda uyum sorunları yaşandığını ortaya koymaktadır.

TTYO'nun son onayının AP tarafından geçecek olması nedeniyle parlamento üyelerinin görüşleri bu çalışmada çok önemlidir. Özellikle OTP

kapsamında ulusüstü ve hükümetlerarası karar alma ve işleyişe vurgu yapan sorulara alınan yanıtlar “Lizbon Antlaşması kapsamında OTP’nin münhasır yetki alanına alınarak ulusüstü düzeye sevk edilmesine rağmen, işleyişte ulusal parlamentolar aracılığı ile hükümetlerarası görüşmelerin öneminin artarak devam edeceği” argümanımızı güçlendirmekte olup, OTP alanındaki müzakerelerin başarılı olabilmesi için, sürdürülen çalışmaların üye devletler tarafından benimsenmesi ve desteklenmesini teminen, AP ve Avrupa Komisyonu başta olmak üzere, ilgili tüm taraf ve kurumlar, medya ve STK’lar nezdinde yoğun çalışmalar yapılması gerektiği yönünde işaret vermektedir. Bu çalışmalar kapsamında bir yandan kamuoyu ve ilgili tüm taraf ve kurumlar nezdinde var olan düşüncelerin arkasında yatan nedenlere yönelik düzeltici ve iyileştirici faaliyetlerde bulunarak, sağlık, tüketicinin korunması, çevre ve hijyen gibi taviz verilmesi istenmeyen konularda standartların düşmemesi temin edilmelidir.

AB ulusüstü yapısı ve siyasi oluşumu ile diğer örgüt ve birliklerden farklıdır ancak günümüzde AB vaat ettiği barış ve refahı sunmakta zorlanmaktadır. OTP esasen her zaman en önemli politikalarından biri olmuş ve halen Avrupa’nın geleceği açısından kilit bir rol üstlenmektedir. Buna karşın, Komisyon ile üye ülkeler arasında yaşanan çıkar ve görüş farklılıkları, günümüzde tek tip bir AB’nin 28 üyeye hitap etmediği, vizyonları ve çıkarları ile örtüşmediğini göstermektedir. Bu nedenle Avrupa bütünleşmesinin farklı üyelerin farklı çıkar ve görüşlerini yansıtacak esnek bir şekilde yeniden tasarlanması gerekmektedir. Daha esnek bir Avrupa bütünleşmesi AB’nin uluslararası antlaşmalarda yetki paylaşımı sorununu çözebilir mi ve Birlik içerisindeki kurumsal dengeyi etkileyebilir mi? Bu etkiler ile ilgili hali hazırda net bir öngöründe bulunabilmek mümkün olmasa da Komisyon tarafından bu soruların önden irdelenerek gerekli analizlerin yapılması yerinde olacaktır. Konsey ve AP nezdindeki eğilimler de genel anlamda bu yönelimleri ve üye devletlerin beklentilerini gösterici niteliktedir. Bilindiği üzere AB 2008’de yayılan küresel ekonomik krizin ardından Avrupa bütünleşme sürecinde ilerlemekte zorlanmaktadır; AB’nin geleceği için hem siyasi de hem de ekonomik iradesini güçlendirmesi gerekecektir. Borçlu AB ülkelerinin mevcut durumları ve gelecek kaygıları, İngiltere’nin AB’den ayrılma kararı ve akabinde diğer Avrupa ülkelerinde giderek artan aşırı sağcı eğilim ve politikalar, mevcut göçmen krizi ve TTYO protestoları gibi sorunlar ile birleştiğinde; diyebiliriz ki Avrupa bir nevi kilitlenme noktasına gelmiştir. Bu kilitlenme noktasında AB kendi geleceğini şekillendirebilmek için bütünleşme sürecine ivme kazandırıcı bir yol çizmesi ve en önemlisi de buna tüm AB üye devletlerini ikna etmesi gerekecektir. Aksi halde AB bu zayıflıklarla yoluna devam etmeye çalışırsa hem ekonomik hem de siyasi krizlere yeniden yakalanma olasılığı artacak ve ileride bu durum da AB’nin dağılma tartışmalarına zemin hazırlayacaktır.

Kaynakça:

- AB Haber (2016) “Avusturya ABD-AB Ticaret Anlaşması Müzakerelerine Karşı”, 01.09.2016, <<http://www.abhaber.com/avusturya-abd-ab-ticaret-anlasmasi-muzakerelerine-karsi/>>, (01 Eylül 2016).
- Armanoviča, M., ve Bendini, R. (2014) “The Role of the EP in Shaping the EU’s Trade Policy after the Entry Into force of the Treaty of Lisbon”, Avrupa Parlamentosu, Directorate General For External Policies, Policy Department, 1-23.
- Baumler, J. (2016) “TTIP and the WTO: Anatomy of a Murder Story and the Future of the World Trading System”, 29.02.2016, <<https://voelkerrechtsblog.org/ttip-and-the-wto-anatomy-of-a-murder-story-and-the-future-of-the-world-trading-system/>>, (15 Eylül 2016).
- Bradshaw, J. (2016) “What’s The Difference Between TTIP and TPP and Why Does Donald Trump Want Them Scrapped?” 22.11.2016, <<http://www.telegraph.co.uk/business/2016/11/22/difference-ttip-tpp-does-donald-trump-want-scrapped/>>, (01 Aralık 2016).
- Collectif Roosevelt (2016) “Stop TAFTA”, 3.10.2016, <<https://collectif-roosevelt.fr/mobilisations/suivi-de-la-lutte-contre-le-traite-transatlantique-tafta/>>, (30 Aralık 2016).
- Council of the European Union, “Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union and the Charter of Fundamental Rights of the European Union”, Brussels, 2009.
- Dedeoğlu, B. (2003) *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, (İstanbul, Boyut Yayıncılık).
- Dinan, D. (1999) *Ever Closer Union*, (USA, Lynne Rienner Publishers Inc.).
- EURACTIV (2015) “European Parliament Backs TTIP, Rejects ISDS”, 09.07.2015, <<http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/european-parliament-backs-ttip-rejects-isds/>>, (10 Haziran 2016).
- Euronews (2016) “Brüksel’de TTIP ve CETA Protesto Edildi”, 22.09.2016. <<http://tr.euronews.com/2016/09/20/bruksel-de-ttip-ve-ceta-protesto-edildi/>>, (22 Eylül 2016).

- Euronews (2016) “Fransa TTIP Anlaşmasına Mesafe Koydu”, 3.05.2016, <<http://tr.euronews.com/2016/05/03/fransa-ttip-anlasmasina-mesafe-koydu/>>, (24 Mayıs 2016).
- Euronews (2016) “Transatlantik Ticaret Anlaşması Görüşmeleri Basına Sızdı”, 02.05.2016, <<http://tr.euronews.com/2016/05/02/transatlantik-ticaret-anlasmasi-gorushmeleri-basina-sizdi/>>, (06 Eylül 2016).
- European Commission (2016) “The European Union Trade Policy 2016”, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/august/tradoc_148181.pdf>, (10 Temmuz 2017).
- European Commission (2017) “Negotiations and Agreements”, 09.10.2017, <<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/>>, (10 Temmuz 2017).
- European Commission (2017) “Negotiations Rounds”, 07.03.2017, <<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/documents-and-events/#negotiation-rounds>>, (26 Temmuz 2017).
- European Commission DG Trade (2016) “About TTIP, Questions and Answers”, 06.09.2016, <<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/>>, (29 Aralık 2016).
- European Commission, “2030 Climate & Energy Framework” <http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030/index_en.htm>, (05 Ağustos 2017).
- European Convention Secretariat (2002) “Final Report of Working Group VII on External Action”, 16 Aralık 2002, <<http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/devc/20030218/489393EN.pdf>>, (25 Kasım 2016).
- European Convention Secretariat (2003) “Summary of Proceedings Meeting of the Praesidium”, 22- 23 Nisan 2003, Brüksel, <<http://european-convention.europa.eu/docs/praesidium/GlobalAgendas.pdf>>, (25 Kasım 2016).
- European Trade Union Confederation (2006) “Global Europe: Competing In The World”, 08.12.2006, <<https://www.etuc.org/documents/communication-%E2%80%9Cglobal-europe-competing-world%E2%80%9D#.V-KUZvmLTIU>>, (21 Eylül 2016).

- Fina, S. ve Lentner, G. M. (2016) “The Scope of the EU’s Investment Competence After Lisbon”, *Santa Clara Journal of International Law*, Cilt 14, 420-427.
- Haber 7 (2016) “İşte Trump’ın Ekonomi Planı”, 10.11.2016, <<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2210578-iste-trumpin-ekonomi-plani>>, (01 Aralık 2016).
- İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV) (2010) *Sorularla AB Politikaları ve Türkiye: Ortak Ticaret Politikası*, (İstanbul, IKV Yayınları, No: 233).
- Kolja, R. ve Wouters, J. (2016) “The Many Facets of parliamentary Involvement and Interaction in EU External Relations”, Leuven Center for Global Governance Studies, Institute for International Law, *Working Paper*, No: 174, 1-19.
- Le Hyaric, P. (2013) *Le Grand Marché Transatlantique: Dracula Contre Les Peuples*, (Fransa, Editions de l’Humanité, Public Imprim)
- Le Monde (2016) “Pourquoi La France Veut-Elle Maintenant Enterrer Le Tafta?”, 30.08.2016, <<http://transatlantique.blog.lemonde.fr/2016/08/30/pourquoi-la-france-veut-elle-maintenant-enterrer-le-tafta/>>, (30 Aralık 2016).
- Meunier, S. (2014) “Integration By Stealth: How The European Union Gained Competence Over Foreign Direct Investment”, *Paper prepared for the 7th Annual Conference of the Political Economy of International Organizations*, Princeton Üniversitesi, 1-20.
- Neslen, A. (2016) “Leaked TTIP energy proposal could sabotage EU Climate Policy”, *The Guardian*, 11.07.2016, <<https://www.theguardian.com/environment/2016/jul/11/leaked-ttip-energy-proposal-could-sabotage-eu-climate-policy>>, (25 Temmuz 2016).
- Orbie, J. ve Kerreemans, B. (2013) “Theorizing European Union Trade Politics: Contending or Complementary Paradigms?”, *Journal of Contemporary European Research*, 9 (4), 493-500.
- Rome Treaty, 25 Mart 1957, <https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf>, (16 Mart 2016).
- Rusya Haber Kanalı RT (2015) “Major TTIP Vote at European Parliament Postponed Due To Political Divisions”, 9 Haziran 2015, <<https://www.rt.com/news/266107-ttip-vote-parliament-postponed/>>, (10 Haziran 2016).

- STOP TTIP Campaign, “Self-organised European Citizens’ Initiative”, <<https://stop-ttip.org/about-stop-ttip/>>, (15 Eylül 2016).
- T.C. AB Bakanlığı (2011) “Lizbon Antlaşması: Avrupa Birliği Anlaşması Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma Türkçe çevirisi”, Ankara.
- T24 Haber (2016) “TTIP Öldü, Peki Ya Sonrası?”, 30.08.2016, <<http://t24.com.tr/haber/yorum-ttip-oldu-peki-ya-sonrasi,357598>>, (15 Eylül 2016).
- Van Der Wee, H. (1991) *Prosperity and Upheaval The World Economy 1945-1980*, (UK: Penguin Books).
- Vaudano, M. (2015) “Qu’est-ce Que le Tafta, Dont La France Demande L’arrêt Des Négociations?”, 13.10.2015, <http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/10/13/si-vous-n-avez-rien-sui-vi-au-tafta-le-grand-traite-qui-effraie_4788413_4355770.html#779XgqrG2mk7ke6g.99>, (30 Aralık 2016).
- Williams, L. (2015) “What is TTIP? And Six Reasons Why The Answer Should Scare You”, 06.10.2015, <<http://www.independent.co.uk/voices/comment/what-is-ttip-and-six-reasons-why-the-answer-should-scare-you-9779688.html>>, (29 Aralık 2016).
- Woolcock, S. (2010) “EU Trade and Investment Policymaking After the Lisbon Treaty”, *Intereconomics* 2010, 1, Trade Policy 523, London School of Economics, 1-4.